

"RKS - Radomiak - Broń - Czarni... - Przegląd materiałów dotyczących radomskiego sportu w XIX i XX w." - wystawa

Archiwum Państwowe w Radomiu, w związku z rozpoczynającymi się 9 września 2023 r. Europejskimi Dniami Dziedzictwa, przygotowało wystawę plenerową pt. *RKS, Radomiak, Broń, Czarni... Przegląd materiałów dotyczących radomskiego sportu w XIX i XX w.*

Wystawa ukazuje szereg materiałów obrazujących uprawianie różnorodnych dyscyplin sportu przez radomian na przestrzeni dziejów. Archiwalia pochodzą z okresu od 2. połowy XIX w. do końca lat 70. XX w. Na ekspozycję składa się dokumentacja aktowa, fotograficzna, techniczna oraz druki ulotne o tematyce sportowej.

Ekspozycję będzie można oglądać w dniach 8-25 września 2023 r. na placu przed Urzędem Miejskim w Radomiu (ul. Żeromskiego 53).

Jest to przeprojektowana wystawa stacjonarna z 2020 r., do której dostęp w okresie pandemii był utrudniony.

Zważywszy na bogatą literaturę przedmiotu, zwłaszcza traktującą o piłce nożnej, ograniczono się do skreślenia kilku słów, mających spiąć historiograficzną klamrą przeszłe wydarzenia, które rzutowały na przyszłość miejscowego sportu. Sprawa^[1] ta nie należy do najłatwiejszych, gdyż podejmowanych inicjatyw i związanych z nimi historii, tworzących tomy zdarzeń, jest bez liku, niemniej warto część z nich odświeżyć, odrzec z patyny zapomnienia, zdjąć z zakurzonej półki pamięci.

Niniejszy rys, podobnie jak wydawnictwo, posiada selektywny charakter i ma za zadanie nakreślić tło historyczne, ukazać przekrój sportowych faktów i wydarzeń do końca lat 70. XX w., których wspólny mianownik stanowi Radom.

Mens sana in corpore sano – w zdrowym ciele zdrowy duch, radomianie na przestrzeni lat brali sobie tę łacińską sentencję do serca. Mawia się, że historia kołem się toczy, tak więc zacznijmy od kolarstwa^[2]. W grudniu 1886 r. w Radomiu powołany został oddział Warszawskiego Towarzystwa Cyklistów i już w następnym roku w dniu 28 lipca odbyły się w mieście, w Starym Ogrodzie, zmagania cyklistów. Pierwszym propagatorem jazdy na rowerze był Konstanty Sokołowski, urzędnik kolejowy.

Radom w końcu XIX w. z sukcesami reprezentowali bracia Barańscy, w szczególności Sabin, Stanisław i Mieczysław. Ten ostatni w 1896 r. został posiadaczem nowego rekordu w jeździe sześciogodzinnej oraz stanął na pierwszym miejscu podium w Mistrzostwach Jazdy Królestwa Polskiego na dystansie 100 wiorst. W 1900 r. w zawodach tych triumfował jego brat Sabin a wcześniej, w 1898 r., II miejsce w tym wyścigu zajął wspomniany Stanisław. Barańscy trenowali na kilku cyklodromach znajdujących się w Radomiu.

O rozwoju kolarstwa w mieście świadczy założenie w kwietniu 1899 r. Radomskiego Towarzystwa Cyklistów – Amatorów. Jako pierwszy stanowisko prezesa tego podmiotu objął radomski medyk dr Franciszek Kosicki, *nota bene*, wcześniejszy konsul WTC. W związku ze sprzedażą w 1900 r. toru kolarskiego w Starym Ogrodzie, przy którym działała restauracja oraz kręgielnia i strzelnica, rozpoczęto zakończone sukcesem starania o wzniesienie nowego, rowerowego placu gry. Tor znajdował się u zbiegu trzech ulic: Michałowskiej (aktualnie Sienkiewicza), Kościelnej (Moniuszki) i Długiej (Traugutta). W jego sąsiedztwie wybudowano m.in. domek klubowy oraz powstały różne obiekty sportowe, tj. boisko gimnastyczne, boisko do gry w piłkę nożną i ręczną, kręgielnia, rzutnia i kort tenisowy. Ówczesna młodzież interesowała się jednak bardziej piłką nożną, tenisem, strzelectwem i szermierką.

W 1901 r. poruszane towarzystwo rowerowe posiadało 119 członków. Warto także odnotować, że w nadmienionym roku, staraniem Radomskiego Towarzystwa Wyścigów Konnych^[3] wybudowano w okolicznym Malczewie (aktualnie w granicach Radomia) tor służący do przeprowadzania wyścigów konnych. Trzydniowe zmagania dżokejów organizowane były w czerwcu. W 1926 r. funkcjonowało Radomskie Towarzystwo Zawodów Konnych, które planowało zorganizować, w dniach 15-16 maja tego roku, wyścigi konne w Dąbrówce Podługiej. Co najmniej od 1927 r. działało Radomskie Towarzystwo Zachęty do Hodowli Koni (Radom, ul. Wysoka 51, m. 4), na czele z prezesem, Janem Lewandowskim, które w danym roku urządziło wyścigi na torze we wspomnianej miejscowości. Honorowym członkiem tego towarzystwa w latach 1928-1929 był, niezwykle zasłużony dla hodowli koni w Polsce, Fryderyk Jurjewicz.

Rok 1906 przyniósł założenie w mieście gniazda Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego „Sokół”, którego kierownikiem został dr Leon Fuksiewicz oraz zawieszenie działalności sportowej przez Radomskie Towarzystwo Cyklistów - Amatorów,

czego powodem były prześladowania rowerzystów ze strony władz. Rosjanie w krótkim czasie rozwiązali także powołanego w sierpniu „Sokoła”. Reaktywował on swoją działalność 9 grudnia 1918 r. W 1928 r. to gimnastyczne towarzystwo^[4] zrzeszało ponad 300 osób, a stanowisko prezesa jego zarządu zajmował Witold Niedźwiecki.

Powstałe w 1912 r. Radomskie Towarzystwo Sportowe, działające od 1922 r. pod nazwą Radomskie Koło Sportowe^[5], pracowało nad rozwojem kolarstwa w mieście. Wtórował mu również powstały w drugiej połowie lat 20. XX w., na bazie drużyny kolarskiej działającej przy Kole Kulturalno-Oświatowym Państwowej Fabryki Broni w Radomiu, Klub Kolarzy i Rowerzystów/Motorzystów „Broń”^[6], funkcjonujący później jako sekcja kolarska Robotniczego Klubu Sportowego „Broń” przy Państwowej Fabryce Broni w Radomiu, założonego w 1926 r.

Stanowisko prezesa „Broni” w latach 1926-1933 zajmował Józef Gierłowski. Kolarze obu klubów często ze sobą rywalizowali, upowszechniając i promując tę dyscyplinę wśród radomian. Ścigano się na torze w Starym Ogrodzie należącym do RKS-u oraz od 1934 r. na stadionie RKS „Broń”. W 1935 r. do rowerowych zmaganiń dołącza sekcja kolarska Kolejowego Klubu Przysposobienia Wojskowego – Radom.

Do czołówki radomskiego kolarstwa w początku lat trzydziestych zaliczali się: Antoni Tuzimek (zawodnik „Broni”), Franciszek Tuzimek, Zdzisław Łojko („Igo”), Włodzimierz Kardas, Kazimierz Mtyga, Antoni Nowcień oraz Włodzimierz Fogiel. II wojna światowa położyła kres zawodom kolarskim w mieście. Rywalizację wznowiono w 1945 r.

W okresie powojennym Radom nie cierpiał z powodu deficytu uzdolnionych rowerzystów oraz imprez, na których ci mogli dać pokaz swoich umiejętności, w szczególności organizowanych na torze zlokalizowanym na stadionie miejscowej „Broni”. Trzeba tu przybliżyć, przede wszystkim, osiągnięcia Kazimierza Jasińskiego^[7] (ur. w 1946 r.), zawodnika „Broni” i „Radomiaka”. Ten sportowiec 9 razy brał udział w wyścigu *Tour de Pologne*. W 1968 r. został Mistrzem Polski w kolarstwie szosowym i w tym też roku wziął udział w Igrzyskach Olimpijskich w Meksyku, gdzie zajął ostatecznie 59. Pozycję w wyścigu, w którym brało udział 80 kolarzy. Warto również odnotować, że w latach 1966-1967 barw „Radomiaka” bronił Ryszard Szurkowski, legenda polskiego kolarstwa.

Cofnijmy się do 1908 r., kiedy to pojawiają się źródła dotyczące piłki nożnej w Radomiu, dyscypliny, której popularność nie słabnie do tej pory^[8]. Wówczas to uczniowie miejscowej szkoły handlowej utworzyli drużynę piłkarską. Pierwsza nosiła nazwę „Lechia”, druga zaś „Slavia”. W 1910 r. radomska młodzież powołała do życia skład futbolowy pod nazwą „Kordian”, który w 1912 r. przekształcił się we wspomniany już RTS. W 1921 r. doszło do rozłamu wśród działaczy RTS-u, w wyniku czego towarzystwo opuścili bracia Jerzy i Stefan Cieszkowscy, którzy następnie wraz z Henrykiem Szostakiem, Kazimierzem Żołędziwskim oraz Jerzym Domańskim, utworzyli klub pod nazwą „Czarni”. Po okrzepnięciu, nowy gracz na radomskiej scenie piłki nożnej połączył swoje siły, najprawdopodobniej w 1923 r., z Wojskowym Klubem Sportowym 72. Pułku Piechoty im. płk. Dionizego Czachowskiego, który stacjonował w mieście. W drugiej połowie lat 20. XX w. na arenę rozgrywek piłkarskich wkracza również RKS „Broń”^[9].

W 1923 r. doszło do fuzji RKS-u ze Sztubakiem oraz udziału „Czarnych”, jako pierwszej radomskiej drużyny, w meczu w rozgrywkach B klasy. W tym czasie RKS miał do dyspozycji teren w Starym Ogrodzie, a „Czarni” plac należący do koszar patronackiego pułku.

We wspomnianym ogrodzie wzniesiono boisko do gry w piłkę nożną. Ów plac futbolowych zmaganiń, oprócz lokalnych składów, gościł również renomowane drużyny, takie jak, np. Legia Warszawa, Ruch Chorzów, Polonia Warszawa czy Widzew Łódź. Mieścił się tam również, otwarty w 1931 r., tor kolarski oraz sadzawka, na której środku znajdowała się wysepka, stanowiąca miejsce występów orkiestry dętej, uatrakcyjniającej swoim graniem wydarzenia mające miejsce w ogrodzie. Zimą sadzawka służyła za ślizgawkę i plac gry w hokeja na lodzie. Pierwsza w mieście sekcja łyżwiarska została utworzona w 1930 r. w RKS.

W latach 1923-1939, oprócz wyżej wymienionych klubów, w futbol w ramach rozgrywek radomskiego podokręgu, grały również inne drużyny, z których można wymienić chociażby: Bar Kochba Radom, Gwiazda Radom, Garbarnia Chrom Radom, Hapoel Radom, Jutrzenka Radom, Ha Szachar Radom, Jutrznia Radom, Hasmonea Radom, KPW Radom, Makkabi Radom, Policyjny KS Radom, Naprzód Radom, Sokół Radom, Strzelec Radom, Radomianka, Nordyja Radom, Żydowskie Towarzystwo Gimnastyczno-Sportowe, TUR Radom – Firlej, Spartakus Radom.

W czasie II wojny światowej, w okresie okupacji Radomia, sport nieskrępowanie mogła uprawiać jedynie społeczność niemiecka. Co najmniej od 1940 funkcjonowało niemieckie Towarzystwo Gimnastyczne i Sportowe w Radomiu. Miały miejsce zawody strzeleckie, pływackie oraz rozgrywki piłkarskie dla Niemców. W dniach 24-31 stycznia 1943 r. odbyły się Szachowe Mistrzostwa Generalnego Gubernatorstwa w Radomiu.

Polacy, a konkretnie Tadeusz Smolarski, Bronisław Biernacik i Zdzisław Bielawski, wykorzystali możliwość zakładania stowarzyszeń przy zakładach prowadzących działalność dla III Rzeszy i utworzyli Klub Sportowy Bata. Prawdopodobnie w tym samym czasie doszło do powołania przy miejscowej szkole garbarskiej Szkolnego Klubu Sportowego, czego inicjatorem był Jerzy Czachor, brat Mariana Czachora. Poza wspomnianymi działały również, legalnie lub też nie, inne drużyny. Mecze rozgrywano na podmiejskich łąkach i różnych placach a dla konspiracji, drużyny sformowane z przedwojennych graczy,

przyjmowały nazwy od ulic i dzielnic miasta. Jeszcze w 1944 r. roku doszło do zwycięskiego spotkania radomskiego SKS-u z połączonym składem Polonii i Okęcia Warszawa (3:1).

Ważkim wydarzeniem otwierającym dzieje powojennej piłki w Radomiu było połączenie w 1945 r. SKS-u i Klubu Sportowego Bata w jedną drużynę. W niedługim czasie liczba sekcji w tym klubie znacznie wzrosła. Trenowano: boks, koszykówkę, kolarstwo, siatkówkę, hokej na lodzie, tenis stołowy i ziemny. W nadmienionym roku dokonano również zmiany nazwy na Klub Sportowy „Radomiak.”

Innym ważnym i wartym odnotowania faktem jest występ legendy „Radomiaka”, Mariana Czachora[10], w przegranym 1:2 meczu reprezentacji Polski i Rumunii, który odbył się 19 lipca 1947 r. w Warszawie. Kontuzja przeszkodziła mu w rozegraniu kolejnego spotkania w narodowych barwach, tym razem z Czechosłowacją.

W 1949 r. nazwa klubu została zmieniona na KS „Związkowiec” a w 1951 r. na „KS Włóknierz”. Do nazwy KS „Radomiak” powrócono w 1955 r. „Radomiak” od początku borykał się z problemem braku własnego, profesjonalnego boiska. Plac, przy ul. Koziennickiej (obecnie Struga), nie nadawał się zbyt do gry, więc „Zieloni” korzystali z boisk RKS-u i „Broni”. Własny stadion, przy ul. Koziennickiej, został oddany do użytku dopiero w 1961 r.

W sezonie 1965/1966 „Radomiak” połączył się ze „Startem” Radom. Rozgrywki zakończyła natomiast drużyna o nazwie „Radomiak II”. Kolejne istotne wydarzenie w radomskim życiu sportowym stanowiła fuzja RKS-u i „Radomiaka”, co faktycznie nastąpiło w 1967 r.

W konsekwencji tego połączenia powstał Radomski Klub Sportowy „Radomiak”.

Nie tylko zmagania na boisku piłkarskim wypełniały czas aktywnych fizycznie radomian, choć te cieszyły się zdecydowanie największą popularnością, na co wpływ miał również fakt, że aby rozpocząć zabawę, nie trzeba było nic więcej oprócz chęci, piłki i choćby niewielkiej przestrzeni do zaadaptowania na plac gry.

Sportowcy związani z Radomiem mogą poszczycić się osiągnięciami także w innych dyscyplinach. Piękną kartę w dziejach łucznictwa zapisał Michał Sawicki, skutecznie celujący w najwyższe trofea, żołnierz 72. pp oraz zawodnik radomskiej „Broni”, który w 1931 r. na mistrzostwach świata w łucznictwie we Lwowie, stanął na pierwszym miejscu podium. Sawicki był też wybornym strzelcem, który w latach 1932-1938, 16 razy sięgał po tytuł mistrza Polski w strzelectwie sportowym.

Uderzające sukcesy odnosili również reprezentujący Radom bokserzy. Pierwszy z nich to przybyły do Radomia w 1947 r., już jako utytułowany pięściarz, Antoni Czortek. Występował w barwach „Radomiaka”, który w końcu lat 40. XX w. należał do najlepszych w Polsce. Pod szyldem wspomnianego klubu walczyli Henryk Wasiak (267 walk – 27 przegranych) i Zbigniew Drabkowski (brązowy medalista mistrzostw Polski w boksie w 1947 r.). Czortek w 1939 r. zdobył srebrny medal na mistrzostwach Europy. W czasie wojny trafił do obozu w Brzezince, gdzie brał udział w pokazowych walkach. Karierę zakończył zdobyciem w 1949 r., w wieku 34 lat, tytułu mistrza Polski (waga lekka).

Pisząc o boksie, nie można pominąć rodowitego radomianina, zawodnika miejscowej „Broni”, Kazimierza Paździora[11], ur. w 1935 r. Pięściarz dwunastokrotnie występował w reprezentacji kraju. W 1957 r. zdobył I miejsce w mistrzostwach Europy, a w 1960 r. sięgnął po najwyższy olimpijski laur, gwarantując sobie tym samym miejsce w annałach historii sportu.

Z okazji 30-lecia PRL został zorganizowany plebiscyt, który wyłonił „złotą dziesiątkę”, stanowiącą najbardziej zasłużonych sportowców „Broni”. Wyniki kształtowały się następująco: 1. Kazimierz Paździor (boks), 2. Danuta Szmidt-Calińska, (tenis stołowy, tenis ziemny) 3. Jerzy Skoczek (kolarstwo), 4. Leszek Słomski (tenis ziemny) 5. Stefan Borucz (kolarstwo), 6. Lucjan Józefowicz (kolarstwo), 7. Stanisław Chrzanowski (boks), 8. Danuta Makulska-Ziemnicka (tenis ziemny), 9. Stanisław Iwański, 10. Adolf Kwasiborski (piłka nożna). Typowano również najlepszych trenerów. W gronie tym znaleźli się z kolei: 1. Zbigniew Zieliński (tenis ziemny), 2. Stefan Borucz (kolarstwo), 3. Wacław Paniec (boks).

Radomscy sportowcy odnosili również sukcesy w tenisie ziemnym i stołowym. Duet L. Słomski i D. Szmidt- Calińska w latach 1958-1960 zdobywał II miejsce w mistrzostwach Polski w tenisie ziemnym. Szmidt-Calińska wielokrotnie zwyciężała w mistrzostwach Polski w tenisie stołowym.

Poza wyżej scharakteryzowanymi klubami w okresie PRL-u istniały również inne tego typu składy. Co najmniej od 1957 r. działał Spółdzielczo-Rzemieślniczy Klub Sportowy „Start” w Radomiu. Wiadomo, że w 1959 r. posiadał on dane sekcje: łuczniczą, turystyczną, tenisa stołowego, piłki nożnej, piłki koszykowej i siatkowej mężczyzn, piłki siatkowej kobiet, brydża sportowego oraz szachowa.

W 1957 r. funkcjonował już także, wielosekcyjny Klub Sportowy „Budowlani”. Należy również wspomnieć o prowadzeniu w omawianej epoce działalności przez Międzyszkolny Klub Sportowy „Orlęta” w Radomiu, założony w 1957 r.

W 1971 r. utworzono (Międzyszakładowy) Ludowy Klub Sportowy „Radomka”, a w 1972 r. powołano do życia Robotniczy Klub Sportowy „Odlewnik”. Radom był również siedzibą lokalnych związków różnych dyscyplin. Trzeba także nadmienić o funkcjonowaniu w mieście, w tamtym okresie, Aeroklubu Radomskiego oraz Automobilklubu Świętokrzyskiego.

Krótki żywot miały Jacht Klub „Kotwica” przy Biurze Projektowo-Technologicznym Przemysłu Elektronicznego i Teletechnicznego „Unipro” Oddział w Radomiu oraz Jacht Klub „Prebot” przy Ośrodku Badawczo-Rozwojowym Środków Organizacyjno-Technicznych „Prebot” w Radomiu, powstałe w latach 70. XX w.

Lata 80. XX w. i kolejne w dziejach radomskiego sportu to już inna, choć bez wątpienia równie ciekawa historia, do której źródła także znajdują się w Archiwum Państwowym w Radomiu. Tymczasem oddajemy głos dokumentom, owocom imprez, wydarzeń sportowych, przetrwałym do naszych czasów, które paradoksalnie, mimo że z natury milczą, mogą nam wiele opowiedzieć o tym, czego były niemymi świadkami.

[Wystawa przygotowana do oglądania i pobrania także w formacie *.pdf.](#)

Przypisy:

- [1] Z tym zadaniem doskonale poradził sobie Referat Marketingu Miasta i Inicjatyw Społecznych Urzędu Miejskiego w Radomiu we współpracy ze S. Monikiem w publikacji z 2012 r. pt. *Radom. Siła w precyzji. Sport i rekreacja*.
- [2] Patrz: J. Dudziński, *Monografia kolarstwa radomskiego: 1988-1986*, Poznań 1987.
- [3] W kopii sprawozdania z radomskich wyścigów konnych przeprowadzonych w 1913 r., przechowywanej w bibliotece Archiwum Państwowego w Radomiu (sygn. I/5/42), znajduje się następująca nazwa towarzystwa: Radomskie (dawniej Ćmielowskie) Towarzystwo Zachęty Wyścigów Konnych. Funkcję prezesa danego towarzystwa w 1913 r. pełnił Gubernator radomski Dymitr Zasiadko.
- [4] Patrz: *Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Radomiu. Sprawozdanie za 1928 r.*, Radom 1929 r.
- [5] Patrz: P. K. Dobrowolski., A. Kołacz, S. Monik, Czarni. *Dzieje klubu z Radomia siatkówką pisane: 1921-2011*, Radom 2011.
- [6] W monografii klubu czytamy, że Koło Kulturalno-Oświatowe Państwowej Fabryki Broni w Radomiu w 1927 r. przyjęło nazwę Klub Kolarzy i Motorzystów „Broń”, *Zakłady Metalowe im. Generała Waltera w Radomiu: 1925-1975*, Aut. tekstów S. Banach i inni; red. nauk. A. Jezierski, Radom 1975., s. 75; Najnowsze opracowanie dziejów „Broni” podaje, że klub został założony w 1926 r. i początkowo był tworzony przez Klub Kolarzy i Rowerzystów, S. Szymczak, *Była, będzie, jest... - 90 lat Broni Radom*, Radom 2016, s. 14-15; O historii „Broni” można przeczytać również w: *Robotniczy Klub Sportowy „Broń” w Radomiu: 1926-1976*, materiały zebrali: J. Rybczyński i J. Graliński, opracował A. Mędrzycki, Radom 1976; S. Piątkowski, *Dla miasta i kraju. Działalność społeczno-kulturalna pracowników Fabryki Broni w Radomiu (1926-1939)*, Radom 2007, s. 25-31.
- [7] Patrz: Z. Puszko, P. Strus, *Radomscy olimpijczycy*, Radom 1996, s. 22-27; Z. Puszko, *Legendy radomskiego sportu*, Radom 2001, s. 112-116.
- [8] Patrz: L. Mosiołek, *Futbol Radomia dawnych lat: 1908-1918-1945*, Radom 2018.
- [9] S. Szymczak, *dz. cyt.*, s. 21-336.
- [10] Patrz: L. Mosiołek, *Kolumbowie radomskiego futbolu*, Radom 2017; Z. Puszko, P. Strus, *dz. cyt.*, s. 70-74.
- [11] Patrz: Z. Puszko, Kazimierz Paździor. *Filozof ringu. Od A do Z*, Radom 2003.

Bibliografia

1. Autor nieustalony, Festiwal z 90-leciem w tle, http://www.bronradom.pl/7063n_festiwal-z-90-leciem-w-tle, dostęp: 10.04.2020 r.
2. Autor nieustalony, Historia Klubu [„Broń” w Radomiu], <http://www.bronradom.pl/8t-historia-klubu>, dostęp: 10.04.2020 r.
3. Autor nieustalony, Medalistki Mistrzostw Polski według ilości zdobytych medali w latach 1933-2008,

- http://www.pingpong.pl/medale/madele_kobiety.htm, dostęp: 10.04.2020 r.
4. Autor nieustalony, Opis Klubu E. Leclerc Radomka Radom <https://radomka.com/radomka/klub>, dostęp: 10.04.2020 r.
 5. Autor nieustalony, Założenie i działalność Niemieckiego Towarzystwa Gimnastycznego i Sportowego w Krakowie, <https://niemieckikrakowblog.wordpress.com/2018/11/05/zalozenie-i-dzialalnosc-niemieckiego-towarzystwa-gimnastycznego-i-sportowego-w-krakowie/>, dostęp: 19.10.2020.
 6. Dobrowolski Piotr K., Kołacz Agata, Monik Sławomir, Czarni. Dzieje klubu z Radomia siatkówką pisane: 1921-2011, Radom 2011.
 7. Dudziński Janusz, Monografia kolarstwa radomskiego: 1988-1986, Poznań 1987.
 8. Mosiołek Lech, Futbol Radomia dawnych lat: 1908-1918-1945, Radom 2018.
 9. Mosiołek Lech, Kolumbowie radomskiego futbolu, Radom 2017.
 10. Olszewski Lucjan, Najlepsi polscy pięściarze 1971 r., (Boks, nr 2, 1972 r.), <http://www.polskiboks.pl/category/historia/rankpl/1969-1979/>, dostęp: 10.04.2020 r.
 11. Piątkowski Sebastian, Dla miasta i kraju. Działalność społeczno-kulturalna pracowników Fabryki Broni w Radomiu (1926-1939), Radom 2007.
 12. Polskie Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół” w Radomiu. Sprawozdanie za 1928 r., Radom, 1929 r.
 13. Praca zbiorowa, 110 wydarzeń na 110-lecie Radomiaka, Radom 2019.